

УДК 336.7

КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ МІЖ НБУ ТА КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ УКРАЇНИ

*К. Буслаєва, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,
Миколаївський національний аграрний університет*

Розглянуто основні засади здійснення кредитних відносин між НБУ та комерційними банками України, запропоновано основні шляхи удосконалення та подальшого їх розвитку.

Ключові слова: національний банк України, комерційний банк України, цінні папери, операції РЕПО, кредит, грошові кошти, грошова маса, борг.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в умовах нестабільної вітчизняної економіки особливої необхідності й актуальності набувають стабілізаційні заходи Національного банку України щодо регулювання діяльності комерційних банків. Національний банк виконує функцію банку банків, тобто лише він може задовольнити додаткову необхідність економіки в кредитах. Проте, сьогодні у відносинах між НБУ та комерційними банками України існує ряд проблем, які потребують їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення основних засад та проблем здійснення кредитних відносин між Національним банком України та комерційними банками України досліджували такі українські вчені та практики, як: С. В. Ведернікова, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, О.М. Онищенко, В.М. Алексійчук, О.Є. Гудзь, Н. Д. Фаюра, А. Ю. Островська та інші.

Мета дослідження. висвітлення особливостей кредитних відносин між комерційними банками та Національним банком України, вивчення основних проблем та пошук шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Національний банк України був створений у 1991 році зі статусом емісійного банку країни. Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, її емісійним центром, проводить єдину державну політику в галузі грошового обігу, кредиту, зміцнення грошової одиниці, організує міжбанківські розрахунки, координує діяльність банківської системи в цілому, визначає курс грошової одиниці відносно валют інших країн [1].

Початкові відносини між НБУ та комерційними банками України мали лише адміністративний характер, а не ринковий. НБУ здійснював кредитні емісії і спрямовував кошти на завершення розрахунків через залік взаємної заборгованості між підприємствами, на покриття дефіциту державного бюджету, надання кредитної допомоги підприємствам окремих галузей державного сектора економіки. Це здійснювалося шляхом кредитування Національним банком України окремих суб'єктів, наприклад, кредити уряду та іншим органам державного управління, або шляхом продажу ресурсів комерційним банкам.

Сьогодні НБУ є кредитором для комерційних банків України. При використанні комерційними банками всіх можливостей задля збільшення чи

поповнення своїх ресурсів шляхом рефінансування активів на фондовому ринку чи на ринку міжбанківських кредитів, вони звертаються до Національного банку України.

Центральний банк України, здійснюючи відповідну грошово-кредитну політику, може кредитувати комерційні банки через: закриті кредитні аукціони; операції РЕПО (купівля — продаж державних цінних паперів) і рефінансування інвестиційних операцій (вкладення коштів у векселі та акції суб'єктів підприємницької діяльності) [2].

Механізми рефінансування комерційних банків України затверджено Постановою Правління НБУ № 484 від 15.12.2000 р. [3].

Комерційні банки можуть отримувати від НБУ кредити через кредитні аукціони (тендери), ломбардні операції, переоблік векселів на умовах двосторонніх договорів. Кредитний аукціон являє собою публічний продаж тимчасово вільних коштів на ринку міжбанківських кредитів і депозитів за заздалегідь встановленими правилами і схемами. До ломбардних відносяться кредити, які отримані від Національного банку України під забезпечення державних цінних паперів, які відповідають вимогам НБУ.

Центральний банк надає комерційним банкам короткострокові кредити у межах коштів для здійснення первинної кредитної емісії. Такі кредити НБУ надає як безпосередньо, так і через свої регіональні управління комерційним банкам, які дотримуються економічних нормативів, встановлених НБУ для їх діяльності, та попереднього аналізу кредитоспроможності банків, тобто визначення гарантій повернення кредиту.

Використовується також такий різновид короткострокових кредитів, як овердрафт, сутність якого полягає в кредитуванні банком розрахункового рахунку клієнта для оплати ним розрахункових документів при недостатчі або відсутності на розрахунковому рахунку клієнта-позичальника коштів.

Також, НБУ може надавати стабілізаційний кредит комерційному банку, який переведений у режим фінансового оздоровлення або який взяв на себе борг банку, що перебуває у режимі фінансового оздоровлення, за наявності його клопотання та висновків відповідного територіального управління Національного банку [4].

Крім того, Центральний банк може надавати кредити комерційним банкам й через операції РЕПО, суть яких полягає в обов'язковій купівлі - продажу державних цінних паперів, проте головною метою цих операцій є підтримка короткострокової ліквідності системи комерційних банків. Національний банк України проводить з банками операції, як «прямого», так й «зворотного» репо на визначену суму та на відповідний термін.

«Пряме» репо — це кредитна операція, що ґрунтується на двосторонній угоді між НБУ та банком про купівлю НБУ державних цінних паперів із портфеля банку або іноземної валюти з подальшим зобов'язанням банку викупити ці державні цінні папери або іноземну валюту за обумовленою ціною на обумовлену дату. «Зворотне» репо — це депозитна операція, що ґрунтується на двосторонній угоді між НБУ та банком про продаж НБУ зі свого портфеля

державних цінних паперів з одночасним зобов'язанням зворотного їх викупу в банків з обумовленою ціною на обумовлену дату [5].

Взагалі, економічною суттю кредитів НБУ на макрорівні є здійснення емісія грошей у обіг та розширення обсягу сукупної грошової маси в економіці через кредитування комерційних банків й інших кредитних установ. Це створює умови для експансії кредитної діяльності банків.

На мікрорівні кредити НБУ слугують підтриманню комерційними банками своєї ліквідності на потрібному рівні, зміні структури їх активів на користь позичкових операцій, а також розширенню, обсягу кредитної допомоги своїм клієнтам.

Отже, за сьогоденних умов діяльність Національного банку України має значущий вплив на стабільність грошової одиниці, надійність роботи банківських установ, дієвість платіжно-розрахункового механізму, що загалом визначає ефективність функціонування всієї економіки України.

Щодо програм НБУ з подолання кризових явищ безпосередньо у банківських установах, та опосередковано у економіці, то варто зазначити, що набув чинності ряд нормативно-правових актів, які регулюють діяльність комерційних банків. Незважаючи на позитивну чи негативну їх оцінку експертами, їх ефективність або без результативність можна буде оцінити, лише з плином часу [5].

На сучасному етапі виникає гостра необхідність запровадження механізмів, які дозволили б комерційним банкам разом із Національним банком України ефективніше адаптуватися до будь-яких змін економічної кон'юнктури. Отже, перше, що необхідно зробити, – це удосконалення інструментів рефінансування комерційних банків [6 с. 158].

Зазначені заходи в сукупності із заходами, спрямованими на розв'язання проблем, що потребують проведення окремого дослідження, таких як узгодження фіскальної та монетарної політики, стимулювання розвитку фінансового ринку, насамперед ринку державних цінних паперів, посилення реальної операційної незалежності Національного банку України, дозволять у перспективі підвищити ефективність регулювання грошово-кредитного ринку з метою досягнення цінової стабільності як пріоритетної (у середньостроковій перспективі) цілі НБУ [7, с. 35]. При цьому, на наш погляд, потрібно наголосити на тому, що управління ліквідністю як механізм реалізації грошово-кредитної політики Національного банку України не варто ототожнювати з механізмами вирішення питань проблемних банків.

В розпорядженні державних органів України знаходиться потужний інструментарій грошово-кредитного регулювання, застосування якого дозволяє оперативно проводити діяльність щодо управління фінансовою стійкістю банківської системи та забезпечувати зростання її рівня. Застосування конкретних інструментів залежить від цілей та завдань органів державного регулювання у відповідний період часу та залежно від поточних економічних умов. Зазначимо, що останнім часом в Україні здійснюється чимало заходів, спрямованих на підвищення фінансової стійкості банків. До того ж активну

участь у цьому процесі беруть не тільки національні органи регулювання, а й міжнародні фінансові організації.

Висновки. Отже, Україні доцільно вдосконалювати наявні та запроваджувати нові механізми рефінансування, адже розвинута система операції з надання банкам кредитів у встановленому Національним банком порядку забезпечить стабільність банківської системи в цілому. Удосконалення й подальший розвиток політики рефінансування може відбуватися через поліпшення механізму кредитування комерційних банків під заставу цінних паперів, за допомогою переобліку векселів, а також проведення операцій із державними цінними паперами на відкритому ринку типу РЕПО.

Список літературних джерел:

1. Взаємовідносини Нацбанку з комерційними банками (послуги) та органами державної влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://studopedia.com.ua/1_65832_vzaiemovidnosini-natsbanku-z-komertsiynimi-bankami-poslugi-ta-organami-derzhavnoi-vladi.html.
2. НБУ і комерційні банки: кредитні відносини влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://osvita.ua/vnz/reports/bank/20755/>
3. Про затвердження Положення про механізми рефінансування комерційних банків України: Постанова Правління Національного банку України від 15 грудня 2000 року N 484 [Електронний ресурс] // Правління НБУ. – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/REG5220.html
4. Положення про механізми рефінансування комерційних банків України [Електронний ресурс] // Правління НБУ. – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/REG5220.html
5. Шляхи вдосконалення кредитних відносин НБУ з комерційними банками [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://knowledge.allbest.ru/bank/2c0a65625b2ad78a5d53b89521206c27_1.html
6. Кузьмак О. М. Шляхи вдосконалення механізму рефінансування в Україні / О. М. Кузьмак // Вісник НУВГП. – 2007. – № 3 (39). – С. 152–158.
7. . Непом'ящий С. М. Удосконалення механізму рефінансування банків в Україні в період світової фінансової кризи / С. М. Непом'ящий // Науковий вісник Одеського економічного університету : збірник наукових праць. – 2009. – № 19 (97). – С. 27–37.

Buslaeva K. CREDIT RELATIONS BETWEEN NBU AND COMMERCIAL BANKS OF UKRAINE.

The basic principles of realization of credit relations between NBU and commercial banks of Ukraine are considered, the main ways of improvement and further development are offered.

Key words: national bank of Ukraine, commercial bank of Ukraine, securities, REPO operations, credit, money resources, money supply, debt.

Науковий керівник – асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Боднар О. А.

Миколаївський національний аграрний університет